

ЙОРДАН МИЛЕВ
ГРАДИНА НА РОЗИТЕ

chitanka.info

В световната литературна съкровищница „Гюлестан“ заема достойно място на книга, чиито думи-елмази вече седем века не са загубили своя блясък. Нещо повече — тя възкръсва като феникс от пепелта на времето и печели все повече и повече приятели. Откъде и как е могъл дервишът Абу Абдаллах Мушрифаддин Саади Ширази да предвиди че през хиляда деветстотин петдесет и осма година човечеството ще чествува седемстотингодишнината от написването на неговата книга, пълна с философско-дидактически сентенции и напътствия от една високонравствена и добродетелна личност. А някъде, в началото или края на хиляда двеста петдесет и осма година са изминали вече три години, откакто Саади се е завърнал от Дамаск в своя роден град Шираз^[1]. Пет години в Дамаск той е работил над другата своя знаменита книга — „Бустан“, и сега — в родния край, — в една от розовите градини на града, под крилото на мъдрия властелин на Фарс^[2] Мозафар ед-Дин^[3] Абу Бакр ибн Саад ибн Занги, той взема „калама“, за да напише последната страница на „Гюлестан“:

„Завършена е книгата «Градина на розите» и бог ми помогна за това! Благодарение на създателя, да бъде славно името му, не съм заимствувал, както обикновено правят писателите, нищо от стиховете на своите предшественици за украсяване на този сборник.

*И по-добре да понесеш от кърпките утеха,
отколкото да вземеш ти под наем чужда дреха.*

Повечето от думите на Саади предизвикват весело настроение у всички и добродушен смях: затова недалновидните хора разпускат своите зли езици и твърдят, че не е работа на благоразумните хора да уморяват безполезно мозъка и главата си, защото, четейки тази книга, е все едно да гълтат напразно дима от светилника. Но нека не остане скрито за светлите погледи на мъжете с чисти сърца, към които се отнасят тези думи, че на нишката от изящни слова е нанизан бисерът на спасителните напътствия, а горчивото лекарство на правдивите наставления е подправено от меда на шеговитите забележки, та това лекарство, горчиво по природа, все пак да бъде ощастливо от благосклонния прием на читателите.

*Събрахме ние наставления уместни
и много дни отлитнаха безвестни.
А не допаднат ли на нечию уши —
изпълнихме дълга си — туй ще ни теши.*

* * *

*Читателю, моли за прошка бога,
създавах дълго туй, което мога.*

*Полезното от него само сподели,
а след това за писаря се помоли.“*

И той отдава за преписване книгата, на която ѝ предстои знаменито бъдеще — тя ще претърпи през вековете стотици преводи на различни езици, ще се явяват и подражания, нови градини на розите, но там пролетта няма да бъде така уханна, както е пролетта, с художествените рози на Саади Ширази.

Посетих Шираз десетина години след чествуването на седемвековния юбилей на „Гюлестан“. Градът ми изглеждаше точно такъв, „розов“ и слънчев, какъвто е в творбите на своите големи поети Саади и Хафез. Никакви туристически примамки не можеха да ме отвлекат от това, което исках да видя. Не ме интересуваше пазарът на златарите, шарките и багрите на прочутите ширазки килими просветваха край мен, когато се насочих към мавзолея на Шамс-ед Дин Хафез. Поклоних се развълнуван там — повечето от неговите газели бяха вече прозвучали през сърцето ми. Бързах към хълма Мусалла^[4] — място за молитва — край старото ширазко гробище, където в мраморен саркофаг е събран прахът на Саади, а над него — небесносин купол създава чувството за небе и вечност. Наблизо блъбукаше извор и там поклонници и хаджии, влюбени и дервиши хвърляха дребни монети — крани и риали, — с надежда, че духът на Саади ще ги ощастливи или поне ще чуе мъката им. И сякаш ясно дочувах думите на поета: „Прекрасната мътва за Саади, носена от уста на уста из народа, и словата на неговите думи, разпръснати из зеления

простор, сладката фурма на неговите разкази, която ядат като захар, и откъсите от неговите съчинения, които се разнасят по света като златни листа, не трябва да се приписват само на съвършенството на неговия талант и красноречие. Може би цялата работа е в това, че владетелят на света, оста на кръговрата на времето, приемникът на Сюлейман^[5], защитникът на хорската вяра, великият атабек Мозафар ед-Дин Абу Бакр ибн Саад ибн Занги — сянка на всевишния аллах на земята (господи, бъди доволен от него и го направи доволен) — е обърнал към него своя покровителствен поглед, изразил е пълното си одобрение и е показал искреното си благоразположение, в резултат на което всички хора както простите, така и избраните — единодушно го обикнали, тъй като хората изповядват вярата на своите владетели.“

Това ми връщаше времето на този „велик атабек“, който с много злато успява да „откупи“ града от монголските нашественици и заедно с още няколко персийски градове — Самарканд, Херат, Багдад^[6], Шираз, столицата на Фарс, се превръща в голям културен център за тринадесетия и четиринадесетия век. Много поети, писатели и учени от другите краища на Персийската империя пристигат в него. Халифатът отстъпва място на Чингизидите, известни не толкова с културното си въздействие върху населението, колкото с безкрайните си междуособни войни, разорения, гнет, феодална експлоатация, разпространени върху една голяма територия на тогавашния Иран и Средна Азия. Но в този „монголски ад“ продължават да тъкат „със златната нишка на персийската класическа традиция“ своите безсмъртни творби: в Мала Азия — Джалаледдин Руми, в Северозападна Индия — Хосроу Дехлави, а в хорасанския град Шираз — Саади.

И там, в розовите градини на персийската земя, край хълма Мусалла, исках да имам една нощ, каквато е имал Саади, когато в сърцето му се е родила гениалната идея за написването на своето безсмъртно произведение; една нощ, в която той, „размишлявайки за изминалите дни, тъгувайки за напразно погубения живот“, е дълбаел с елмазени сълзи каменната къщица на сърцето и е нареждал това стихотворение, отговарящо на неговото положение:

Едничък дъх и миг един отлита.

А колко ти остават — кой те пита!

*Ти, петдесетгодишният, нали
за следващите пет дни те боли?*

*Несвършил всичко, да умреш е срамно,
а със кервана без багаж — измамно...*

Като размислил над всичко това, Саади сметнал за разумно да се уедини в отшелническа обител, да се лиши от дружеските общувания и да се пречисти от празните слова, та разкайвайки се, да не се упреква след това... На сутринта един отшелник от близката дервишка обител ми донесе букет рози, вече обжарени от силното есенно слънце. Стори ми се, че в него има и зюмбюли, и настурции, и босилек, какъвто букет е получил Саади преди векове по тези места от един свой приятел, „някогашен спътник по керванджийските пътища и съученик от килиите на медресето^[7]“. Тогава Саади казал:

— Както знаеш, ароматът на розовите градини е недълготраен и сезонът на розовите цветарници не е безкраен, а мъдреците говорят: „Това, което е непостоянно — не е достойно за обич!“

— Какво да правя? — възкликнал приятелят.

Саади отвърнал:

— За развлечение на читателите и на всички желаещи мога да напиша книгата Гюлестан, чиито листа няма да окапят от жестокия лъх на есенния вятър и кръговратът на времето няма да превърне нейната радостна пролет в тъжна есен.

*За какво ти е букет набран,
по-добре вземи ти Гюлестан.
Розата живее срок уречен —
моят Гюлестан ще бъде вечен.*

И така, с чувството, че се е родила една велика идея, за три години Саади Ширази създава своето безсмъртно творение от осем

глави и две предисловия, които са неделими от художествената цялост на произведението.

Роден в началото на тринадесети век, Саади го изживява почти до края и по думите на известния съветски ориенталист И. С. Брагински „... сякаш е минал през два живота. Единия живот, своите млади години, той проживял бурно — скитал се, борил се, търсил. След това се уединява в покой, където изкарал своя втори живот — в съзерцания, в размисли, в преосмисляне на всичко преживяно и в неговото описване.“ Но до създаването на „Бустан“ и „Градина на розите“, чиято литературна форма садж, тоест римуване на проза със стихотворни откъси, е една от трите класически форми на източната проза, Абу Абдоллах Мошарафеддин Саади Ширази има сирашко и безрадостно детство. Монголското нашествие го заставя да напусне Шираз и може би будният младежки ум, забелязан от други дервиши, му помага да постъпи в прочутото тогавашно духовно училище „Незамийе“ в Багдад. Учител му е мухтасибът^[8] на града и виден шейх Абу-л Фарадж ибн ал-Джузи^[9], възпитан от своя страна пък от Аболгадер Гилански — знаменит суфийски шейх, мистик, основател на суфийския орден на Гадер, автор на многочислени богословски трудове. Биографичните данни за поета не съществуват извън произведенията му и затова почти сигурно е, че той не завършва учението си, а се отправя на поклонение в Мека^[10]. Това е около хиляда двеста тридесет и пета година — и след това цели двадесет години Саади обикаля като дервишки проповедник, с което си изкарва и хляба, от Източен Туркестан до Индия — на изток, и до Северна Африка — на запад. В читателското сърце ярко оживяват дните, когато живее в съборената джамия на Дамаск до гроба на Лъжейоан Кръстителя и как спори с дамаските учени и богослови. Огорчен, той се отдава на отшелничество в ерусалимската пустиня, където попада в плен на кръстоносците. Копае изкопи като роб в Триполи, където един богат алепски търговец го забелязва и го откупва, за да го ожени за своята свадлива и глупава дъщеря, от която се спасява с бягство. В индийския град Сомнат отново с бягство спасява живота си от лицемерните духовници, които е разобличил, за да оплаче в Йемен смъртта на единствения си син. Тъжни са дните, когато гладува заедно с другите дервиши в Александрия, но една след друга се втъкават в сърцето му златните нишки на неговото произведение:

Земните блага са дадени, за да осигурят спокоен живот, а животът не е даден за натрупване на блага.

Двамина напразно са се трудили и безполезно са се старали: онзи, който е спестявал, без да се е възползвал от натрупаното, и този, който е научил нещо, а след това не е направил нищо.

Невъздържаният учен е слепец, който държи факел.

Три неща са краткотрайни: богатство без търговия наука без спорове и държава без политика.

Който живее в мир с враговете, обижда приятелите си.

Прекаленият гняв предизвиква страх, а неуместната ласка лишава от уважение. Не бъди толкова груб, че да дотягаш на всички, но не проявявай и излишна смиреност, за да не те оскърбят.

Премълчи, ако знаеш, че твоята вест ще огорчи някое сърце, нека друг я предаде.

Който поучава твърдоглавец, сам има нужда от наставления.

Докато някой не посочи недостатъците на говорещия, речта му няма да стане гладка.

Всичко, което се върши набързо, живее кратко.

Бездарните хора не могат да гледат талантливите, така както пазарският пес — ловджийското куче; той лае, но не смее да се приближи до ловджийското куче; така и подлеците, които притежават някакви добродетели, ненавиждат доблестните.

... Но нека оставим читателите „с чисти сърца“, към които се отнасят тези думи, сами да видят как „на нишката от изящни слова е нанизан бисерът на спасителните напътствия, а горчивото лекарство на правдивите наставления е подправено с меда на шеговитите забележки...“

Саади е гениален майстор на натуралистическия алегорически суфизъм^[11]. Неговата философско-дидактическа поезия има един идеал — човекът и неговата душевна красота. Думата хуманизъм е признато откритие на поета. Взел много притчи, поговорки и пословици от народния фолклор, той ги облича в прекрасната форма на художествената реч и отново ги връща като крилати изрази и поговорки, които могат да се чуят сега в много страни от персийско ислямския свят. Идеите в „Градина на розите“ изразяват интересите и идеологията на занаятчиите, търговците, дервишите и средните слоеве на градското население. Те извираат от трудовете на знаменитите учени

от Източното средновековие. Основата на всеки разказ е стихът, а римуваната проза служи като декор или атмосфера, която дава пълнокръвен живот на мъдростта, сентенцията или горчивата билка на опита. А всичко останало идва от таланта на Саади, изстрадан в един почти вековен живот. В неговата градина читателят, пазейки се от бодлите, може да откъсне само онези рози, чието ухание, по думите на поета, е вечно...

И така преди време за първи път се докоснах до розите от градината на Саади. Изминаха повече от десет години. Упоен от техния аромат, аз се опитах да пренеса тези чудни ширазки рози в сянката на Балкана. И ако благодарният читател усети поне лъх от истинския им мирис — не е бил напразен трудът ми да ги пресадя на наша земя.

---

[1] Шираз — столица на областта Фарс, един от древните градове на Иран, родно място на Саади и Хафез. По онова време е бил един от културните центрове на Близкия изток. ↑

[2] Фарс — област в Южен Иран, дала името на езика фарси (от Фарс или Парс — оттам и Персия). По времето на Саади Фарс била обширна област, включваща голяма част от Ирак и почти цяла Месопотамия. ↑

[3] Мозафар ед-Дин — титла на владетелите на Фарс от династията на Салгаридите; в буквален смисъл — „победител на вярата“. В „Гюлестан“ на Саади се споменават следните трима властелини на Фарс:

Саад ибн Занги (умрял през 226 г.)

Абу Бакр ибн Саад ибн Занги (1226 — 1258). Благодарение на мъдрата политика на този владетел областта Фарс е спасена от монголския погром с голяма сума от злато. Ето защо Саади често го превъзнася в своите касиди и го счита за справедлив и мъдър властелин. През XIII век след нашествието на монголите, Фарс и столицата Шираз остават единственото безопасно място, където се събират занаятчии, учени, поети.

Саад ибн Абу Бакр ибн Саад ибн Занги, на когото е посветена книгата „Гюлестан“ и от чието име произлиза прозвището на поета — Саади. Саад ибн Абу Бакр умира в юношеска възраст от неизвестна болест и управлява страната само 12 дни. ↑

[4] Мусалла — място за молитва, хълм край гробището на Шираз. ↑

[5] Сюлейман — великият библейски мъдрец и велик цар Соломон, един от пророците преди Мохамед. ↑

[6] Багдад — съвременната столица на Ирак, няколко века е била столица на Абасидския халифат. В Багдад се е учил Саади. ↑

[7] Медресе — висше духовно училище. ↑

[8] Мухтасиб — надзирател за спазване на ислямските закони. ↑

[9] Абу-л Фарадж ибн-Джузи — учителят на Саади в Багдад. Истинското му име е Джамал ед-Дин Абу-л-Фарадж Абдорахман син на Мохая ед-Дин Юсуф син на Джамал ад Дин Абу-л-Фарадж ибн ал Джузи (1186–1257). ↑

[10] Мека — град светиня за мюсюлманите. ↑

[11] Суфизъм — мистико-пантеистично учение, възникнало през IX век като своеобразен протест против ортодоксалния Ислям и тогавашната феодална действителност. Персийският суфи обожествява природата и нейните явления, стреми се да постигне божествената същност и да се слее с бога по пътя на вътрешно самоусъвършенствуване. Той отрича богатството и властта, иска равенство между хората, отрича социалното деление, тъй като според него всеки човек е носител на частица от божествената субстанция. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.